

STVARALAČKA AKTIVNOST U PROCESU OBUKE I VASPITANJA

Vojna obuka je neiscrpna oblast stvaralačke aktivnosti svih njenih subjekata. Efikasnost i borbena spremnost jedinica, kao što je poznato, nije rezultat samo tehničke opremljenosti, već i rezultata u obuci — a rezultati u obuci najvećim delom zavise od aktivnosti, kreativnosti i korišćenja potencijalnih snaga i sposobnosti svih učesnika procesa obuke. Da potencijalne snage i sposobnosti vojnika u obuci nisu optimalno iskorišćene pokazuju i neka istraživanja položaja naših vojnika u nastavnom procesu.¹

Iako je i do sada istican značaj svesne aktivnosti, kao jednog od najznačajnijih didaktičkih principa, jer svesnost i aktivnost su zaista jedinstven proces »svesnost se ispoljava aktivnošću, a aktivnost mora biti vođena svesću«,² sada se sve više ističe potreba da se svesna aktivnost poveže sa pojmom stvaralaštva. Celokupno delovanje starešina i vojnika treba da bude prožeto stvaralačkim, a ne dogmatskim odnosom prema problemima i pojavama. Dogmatizam u obuci se najčešće smatra kao »nekritičko prihvatanje izvesnih tvrdnji i verovanje da su potpuno istinite, da ih se treba stalno pridržavati i ne menjati ih. Dogmatizam je svako prihvatanje tuđeg mišljenja koje se ne zasniva na naučno proverenim zaključcima i dokazima, već se, apriori usvaja kao istinito.«³

¹ Tako, npr.: 64,2% vojnika smatra da im je vojna nastava laka čak veoma laka, a svega 2,8% da je veoma teška. Starešine ističu da blizu 40% vojnika nikad ne iznosi nikakve primedbe na organizaciju, izvođenje i na obuku u celini. Pri tome, vojnici ističu da više od 2/3 vojnika nikada, vrlo retko ili samo ponekad — zahtevaju da im se na pitanje nešto objasni. Puk. A. Lošić: Položaj vojnika u nastavi, Centar za andragoško-psihološka i sociološka istraživanja u JNA — 1969. godine).

² Grupa autora, Osnovi vojne andragogije, str. 182, VIZ, Beograd, 1967.

³ Pedagoški rečnik I, str. 148, Institut za pedagoško istraživanje SRS, Beograd, 1967.

Zato se kreativnost shvaća u najširem smislu, kao težnja da se stanje u jedinici, obuka i vaspitanje i celokupna delatnost, a i sopstvena ličnost, menja i unapređuje u pozitivnom smislu. Poznato je da ako čovek radi stvaralački, da se tada angažuje celokupna ličnost, svest, volja, emocija, da se radi uporno, da je moć koncentracije maksimalna, da se radi sa zadovoljstvom i optimizmom — a to su, kao što smo istakli, neophodni i imanentni kvaliteti ličnosti sa stanovišta realizacije koncepcije opštenarodne odbrane.

Svaki organizacioni oblik obuke (čas, vežba i dr.) u stvari je neponovljiv proces, jer ako stvaralački proces u nastavi označimo, uslovno, kao »povezivanje ranije nepovezanih stvari«, ako stvaralaštvo u obuci smatramo u didaktičko-metodičkom smislu kao »novo za sebe«, tada uslovi za ispoljavanje i razvijanje stvaralaštva u obuci permanentno postoje. Istovremeno, takav rad predstavlja svesno odricanje rutinskog rada i uobičajenog, tradicionalnog postupanja u obuci.

Stvaralačka aktivnost je najkompleksniji i vrhunski kvalitet aktivnosti — koja podrazumeva sve vrste psihofizičke aktivnosti, a stvaralačka aktivnost u obuci neminovno pretpostavlja kritičnost, samostalnost, inicijativu, pronalaženje i rešavanje problemskih situacija, viši kvalitet znanja i veština, kao i razvijanje svih dimenzija ličnosti vojnika i starešina (intelektualnih, moralnih, estetskih i dr.). Stvaralačka aktivnost vojnika i starešina u obuci je povezana i sa njihovim međusobnim odnosima uopšte, jer se stvaralačkom aktivnošću stvaraju realni uslovi za humanizaciju ličnosti i odnosa među starešinama i vojnicima.

Ako starešine pružaju otpor novim koncepcijama i idejama u obuci, taj otpor, u suštini, nije uperen protiv tih novina, već on, najčešće, proizilazi iz nesigurnosti u sebe — u svoje sposobnosti. Isto tako, nesposobnost da se uči od drugih je često prouzrokovana sopstvenom nesigurnošću, jer bojazan da naša vlastita slika i shvatanja mogu biti ugroženi ponekad dovodi do toga da gradimo brane oko sebe. Ređe se radi o izrazu sopstvenog kompleksa superiornosti. Poznato je, takođe, da neke starešine ne mogu tolerisati svoja »nesređena« osećanja, koja redovno prate neku promenu, inovaciju, novu ideju i sl. Tada manje dinamične i manje fleksibilne starešine doživljavaju i izvestan strah od »novotarija«. Najčešći vid lične odbrane od takve vrste straha je podrška onom što je prevaziđeno, što je već odavno poznato, što je »uhodano«, a to sve koči stvaralačku aktivnost i pogoduje rutinerstvu u obuci i robovanju starim shvatanjima.

Koncepcija opštenarodne odbrane i vreme u kojem živimo, postavlja pred teoriju vojnog vaspitanja i obrazovanja, kao i pred vaspitno-obrazovnu praksu, sagledavanje i izučavanje mnogih problema

i pojava u novom ili drugačijem svetlu. Veoma je veliki broj problema iz područja obuke i vaspitanja koji traži adekvatna rešenja i adaptiranje zahtevima koncepcije opštenarodne odbrane, njihovo kritičko preispitivanje i dograđivanje. Mnogi noviji rezultati, mere i postupci u vaspitno-obrazovnoj teoriji i praksi, neminovno se sukobljavaju sa tradicionalnim shvatanjima vojne obuke, a što sve otežava primenu i afirmaciju novog i savremenog, a često vodi i u pasivnost, neosetljivost i težnju da se staro konzervirše.

Za našu koncepciju ONO od bitnog je značaja da se podstiče i razvija stvaralački pristup svim problemima, da se u obuci i putem obuke i vaspitanja razvija stvaralaštvo i formiraju stvaralačke ličnosti. Proces formiranja angažovane i stvaralačke ličnosti, do krajnjih granica sposobnosti svakog pojedinca, doprinosi pored ostalog, i ličnoj radosti, samopotvrđivanju i sopstvenom razvoju. Dakle, ovakav razvoj značajan je i za pojedinca i za oružane snage. Pri tome, naravno, stvaralaštvo u nastavi se ne identifikuje sa naučnim i originalnim otkrićima i pronalascima, mada ni ovi nisu isključeni. Stvaralaštvo u obuci ima, u prvom redu, zadatak da se vojnici — pitomci osposobe za metode stvaralačkog rada, odnosno da se kod njih formiraju crte i osobine stvaralačke ličnosti, bez obzira što oni u obuci, najčešće »otkrivaju« već poznate stvari. Pri tome je od osobitog značaja da vojnici — pitomci imaju podršku starijih, da steknu uverenje da ih ličnosti (naročito pretpostavljeni i nastavnici) prihvataju. Tako, na primer, ako starešina-nastavnik u obuci (bez obzira o kom predmetu se radilo) kaže: »To nije ono što sam ja mislio«, već sam takav postupak blokira stvaralačku aktivnost i sputava mišljenje, jer ne mora, bar ne uvek, biti ono što on (starešina) misli najbolje.

Na kraju, mogli bismo se stvarno upitati: da li je zaista uopšte moguće da u nastavnim situacijama u mirnodopskoj obuci, s obzirom da nedostaju stvarni uslovi, uopšte postoji jedno jedino pravo i istinito rešenje nekog problema.

Naravno, može se pretpostaviti i očekivati da će se neki vojnici, pitomci ili starešine u stvaralačkoj obuci, kao i u stvaralačkom radu u celini, uspešnije i češće angažovati od drugih, ali to nam, ipak, ne daje pravo da se oni mogu deliti na dve kategorije — kreativne i ne-kreativne. Danas se već čuje, za razliku od ranijeg stanja, a u budućnosti će se verovatno, još češće čuti taj zahtev, da se starešine, komandanti jedinica, žale da škole daju samo praktičare ili čak prakticiste, te da su mlade starešine nedovoljno osposobljene za stvaralačke i originalne pristupe problemima.

Neki problemi i rezultati istraživanja i proučavanja na području teorije vojnog vaspitanja i obrazovanja i vaspitno-obrazovne prakse

imaju poseban značaj za ulogu i položaj učesnika u vojnoj obuci, a samim tim i izgrađivanje kvaliteta ličnosti, koje zahteva i koncepcija opštenarodne odbrane. Među njima, čini se, naročiti značaj imaju pitanja kao što su: stvaralačka aktivnost a sa njom u vezi i problemi individualizacije vojne nastave, transfera naučenog u miru na borbeno dejstva, razvijanje kritičnog mišljenja vojnika i starešina stavljanjem u raznovrsne problemske situacije, celovitost vojne nastave i dr. Međutim, među svim zahtevima, sa stanovišta koncepcije opštenarodne odbrane, centralno mesto zauzima stvaralačka aktivnost svih učesnika obuke, a samim tim i izgrađivanje stvaralačke ličnosti vojnika i starešina.

Stvaralaštvo, koje se doskora pripisivalo samo vojskovođama, odnosno najvišim vojnim starešinama, u eventualnom ratu, u borbenim dejstvima, zasnovanim na koncepciji opštenarodne odbrane, biće neophodno i presudno za funkciju svakog starešine i vojnika. Svestrano razvijena, aktivna i stvaralačka ličnost vojnika i starešine će svestrano i stvaralački ispunjavati sve svoje obaveze i dužnosti, ali će se, svakako i boriti za svoja prava, ako mu se ona ograničavaju. Koncepcija stvaralačke obuke, i kroz nju vaspitanje stvaralačke ličnosti vojnika i starešine, čini se da je, i za naše socijalističko društvo i njegove oružane snage najneophodniji zadatak i cilj. Stvaralačka aktivnost, kao što je poznato, ima svoje gnoseološke, psihološke, pedagoško-didaktičke, sociološke i druge razloge i uzroke.⁴

Stvaralačka nastava ne odbacuje dosadašnja pozitivna iskustva, već ih uključuje u sebe, obezbeđuje veću dinamičnost u obuci, a što je u skladu sa dinamičnošću borbenih dejstava. *Našim oružanim snagama su potrebni stvaraoaci, a oni se mogu takođe »stvarati« samo u stvaralačkom radu, u obuci, koja će takođe biti stvaralačka.* Aktivno usvajanje znanja i veština u obuci pretpostavlja stvaralački, a ne dogmatski pristup u nastavnom procesu u celini, i svakom području ili predmetu posebno.⁵

⁴ Aktivnost, pogotovo stvaralačka, ima svoje osnove: logičke (posebno u oblasti nastavnih sadržaja, ciljeva i zadatke vaspitanja i obrazovanja); psihološke (psihofizičke osobine vaspitanika, interesovanja, stavovi i dr.); didaktičke (da se u nastavnom procesu na adekvatan način razvijaju osobine ličnosti); pedagoške (pre svega ostvariti dijalektičko jedinstvo znanja i sposobnosti); sociološke (jer stvaralačka aktivnost leži u suštini našeg humanog socijalističkog društva i njegovih oružanih snaga.). Dr. Đorđe Lekić, Aktivnost u nastavi, Beograd, 1965. godine.

⁵ Aktivno usvajanje znanja, najčešće se definiše, kao saznajni proces subjekta, čiji kontekst ne prima pasivno, kao vosak spoljne utiske, već aktivnim i stvaralačkim percipiranjem i mišljenjem, a u cilju da znanja i veštine postanu svojina subjekta, angažovanjem sopstvenih psihofizičkih snaga u procesu nastave. Aktivno je ono znanje koje se može koristiti pri rešavanju raznih problema — misaonih ili praktičnih.

Stvaralačke aktivnosti ne može biti bez znanja, ali ona sama po sebi nisu dovoljna. Korelacija između kvantuma znanja i stvaralačke primene tih znanja nije uvek značajna. Ako vojnicima »dajemo« veću količinu znanja, ne znači da smo ih time, automatski, i osposobili za postupke u borbenim dejstvima. Naprotiv, ako je obuka preopterećena gradivom, neće se moći dovoljno razvijati sposobnosti, a stvaralačka aktivnost vojnika i starešine će biti blokirana.

Neke starešine dosta često iscrpljuju svoju aktivnost u obuci i bave se gotovo isključivo sadržajima, iznoseći što je moguće više — u datim vremenskim mogućnostima — činjenica i podataka, za koje veruju da su bitni i potrebni. Oni ne uviđaju da je to iako nužna, ipak zastarela funkcija nastavnika. Oni, time, svesno ili nesvesno, zatvaraju vrata stvaralačkoj aktivnosti vojnika u obuci, preopterećuju slušaoca, tako da su oni pored ostalih negativnih posledica — primorani da se u učenju gotovo isključivo koriste beleškama sa predavanja. Međutim, svrha stvaralačkog pristupa nastavnim sadržajima trebalo bi da leži, pre svega, u stvaranju ličnosti takvog kvaliteta tako da ta ličnost koja je osposobljena da se i samostalno informiše, samoobrazuje i bude otvorena prema savremenom i novom.

S druge strane, »stvaralačka primena vojno-stručnih znanja, uslovljena je nivoom opštih znanja,⁶ kao i oslanjanjem na prethodna znanja i iskustvo. Vojnika nećemo adekvatno pripremiti za savremena borbena dejstva, ako se ograničimo na tradicionalnu maksimu vojne nastave »uči se samo ono što se uvežbava«. U savremenim uslovima, čak ni »strategija ne sme biti neka specifična nauka sa kojom su u vojsci upoznati samo pojedinci,⁷ već i niže starešine i vojnici. »Upravo zbog izvanrednog značaja opštih doktrinarnih pitanja, zbog značaja da se shvati opšti duh koncepcije i strategije opštenarodne odbrane, posebna i pojedinačna pitanja ne bi smela biti klišetirana, već takva da u njima neprekidno bude prisutna opšta ideja, utoliko pre što se ovo opšte ne može iscrpnije i temeljitije uočiti na svim nivoima.⁸

Biće, isto tako, neophodno da starešine-nastavnici prevaziđu uobičajeno shvaćanje i težnju da se sve »programom predviđeno« obradi. Sve više se ističe potreba da se gradivo što je više moguće standardizuje i izvrši selekcija bitnog od manje bitnog i informativnog. Pored sticanja određenog kvantuma znanja, veština i navika, biće

⁶ Dr Z. Kolar, *Teorijske osnove nastave u Armiji* — str. 131, Beograd, 1967.

⁷ Svečin, *Strategija*, Beograd, 1956, str. 25.

⁸ Dr Z. Kolar, *Teorijske osnove vojne nastave*, str. 178, Beograd 1967. godine.

neophodno da se više nego do sada vodi računa o tome u kom obimu i kom kvalitetu se ostvaruje intelektualni razvitak i menja ponašanje vojnika-pitomaca, odnosno da se paralelno vrednuju i rezultati procesa obuke i procesa vaspitanja.

U tom cilju, a da bi se postigla veća produktivnost i efikasnost u obuci, potrebno je, bar, obezbediti: sistematizaciju, standardizaciju i planiranje nastavnih sadržaja i obezbeđivanje logičke i didaktičko-metodičke postupnosti nastavno-vaspitnog rada sa vojnicima-pitomcima, pogotovo što su programi obuke, a borbena pravila posebno, sa stanovišta logičnosti dosta slabi; intenzifikacija procesa učenja od strane vojnika i pitomaca angažovanjem sopstvene stvaralačke aktivnosti i potencijalnih snaga i sposobnosti, ne vezujući taj proces sa drugim — a to znači individualizaciju tog procesa; sve više će rasti potreba da se vrše didaktička (eksperimentalna i dr.) istraživanja procesa obuke, kao i proveravanje i verifikacija programa borbene obuke.

Borbena dejstva zahtevaju maksimalnu stvaralačku aktivnost i angažovanje celokupne ličnosti vojnika i starešine. U uslovima opštenarodne odbrane borbena dejstva se diferenciraju na mnogo sitnih borbi, gde će se različiti delovi veće ili manje jedinice, pa i pojedinci, naći veoma često u situaciji da samostalno stvaralački doprinesu pobeđi kao cilju kojem svi teže. Uloga visokih starešina i vojskovođa će i u takvim uslovima biti značajna, ali se može glorifikovati, kao što je to bilo u prošlosti.

Borbena dejstva koja će karakterisati velika dinamika, pokretljivost, vatrena moć, rastresitost jedinica, brzina dejstva, noćna dejstva, velika uloga malih jedinica, grupa i pojedinaca, zahteva stvaralačku aktivnost svih vojnika i starešina, a ne samo viših starešina. Sva saznanja, posebno taktička, nikada neće biti sama po sebi dovoljna za rešavanje složenih, konkretnih zadataka u borbi. Stoga mehaničko učenje »pravilskih odredbi«, normi i njihovo svođenje u šablone i klišeja, bez usvajanja »duha« i fizionomije borbenih dejstava u celini, neće imati za posledicu stvaralačku primenu naučenog.⁹

Stvaralačka aktivnost znači angažovanje kompletne ličnosti, tj. svih snaga i sposobnosti, i tuđi su joj mehanička i formalna znanja i praktizam. U vojnoj nastavi, posebno ako se radi o obuci vojnika, još i danas se, ponekad, pogrešno shvata aktivnost prvenstveno kao

⁹ »Neka pravila odudaraju od stanja i potreba oružanih snaga, često su stereotipno pisana, opterećena formalizmom, te su više štetna nego korisna.« (General-pukovnik V. Bujanj u intervjuu NA — 12. aprila 1970. godine — pod naslovom »Generalni remont pravila«).

fizičko ispoljavanje vojnika na vežbama.¹⁰ Naravno, za maksimalno poznavanje aktivnosti svakog vojnika, potrebno je poznavati svakog pojedinca i njegove individualne osobine.

Stvaralačka aktivnost u obuci, međutim, nužno treba da sadrži i komponentu odgovornosti, pa i rizika.¹¹ Stvaralačkog postupanja u obuci teško da može biti ako se ne omogući odgovarajući svesni i kontrolisani rizik, disciplina koja sprečava improvizacije i postizanje odgovarajućih rezultata. Ova tri elementa omogućavaju da se deluje stvaralački, ali istovremeno sprečavaju improvizacije i nepotpuno poznavanje stvari — koje se, ponekad, prikrivaju prividnim stvaralaštvom.

Vojna obuka i danas je delom opterećena dogmatizmom pa i »tehnološkim slepilom« i rutinerstvom. Mnogi, na primer, tzv. metodički priručnici za izvođenje obuke iz pojedinih predmeta više liče na zbirku lekarskih recepata, nego na metodička uputstva — koja bi doprinosila stvaralaštvu u obuci.

STVARALAČKA AKTIVNOST VOJNIKA U OBUCI

Dok stvaralačku aktivnost starešina niko, uglavnom, ne negira, bar u načelu, dotle za stvaralačku aktivnost vojnika u obuci postoje ozbiljne teškoće. Neke starešine smatraju da vojnici nisu takvih psihofizičkih, posebno intelektualnih sposobnosti, da mogu stvaralački da se ispoljavaju u obuci. Pojedine starešine smatraju da to nije ni potrebno. Međutim, neka istraživanja u armiji pokazuju da su vojnici sposobni i za apstraktno mišljenje, ali da im se ne pružaju povoljni uslovi i klima da se stvaralački ispolje.

U tome ih naročito sprečava nagomilano gradivo i zahtevi starešina da nauče (mehanički) mnoštvo činjenica, podataka i brojki. Tako, na primer, za jedno artiljerijsko oruđe od vojnika se često zahteva da, pored 60 do 80 brojki, nauče i 80 do 100 veoma teških i komplikovanih naziva delova. Tako se jedna mala opruga u zatvaraču naziva: opruga izvlakača desne spojnice ručice tela zatvarača! Vojnici izgube veoma mnogo vremena učeći ove nazive, umesto da se savlada rukovanje i funkcija pojedinih sklopova oruđa.

¹⁰ Dr Đ. Lekić u svojoj knjizi: *Aktivnost u nastavi*, u osnove nastavne aktivnosti navodi: sticanje znanja i veština, vaspitanje misaonosti i radno-tehničku delatnost.

¹¹ Veliki broj starešina — nastavnika u AŠC, na pitanje šta ga najviše sprečava u stvaralačkoj aktivnosti u nastavi, naveo je: zahteva se da obuka što više sliči borbenim uslovima, a odgovornost je mirnodopska — ta dva zahteva teško se mogu usaglasiti — rizik je prevelik.

Zbog toga je nužno da se nastavni sadržaji podvrgnu selekciji i standardizaciji, da se uoči bitno, da se ne nagomilava veliki broj manje bitnih podataka i činjenica, a posebno da se izbegne dosta česta pojava mehaničkog reprodukovanja i učenja definicija napamet, bez shvatanja suštine i smisla.

Brojni primeri ukazuju da dosta često stvaralaštvo vojnika u obuci počinje upravo tamo i upravo kada neke starešine zatvaraju vrata daljem interesovanju i kada smatraju da su njihovi zahtevi zadovoljeni.

ULOGA STAREŠINA-NASTAVNIKA U RAZVIJANJU STVARALAČKE AKTIVNOSTI U OBUCI

Starešine-nastavnici su odlučujući činilac za realizaciju ideje kreativnosti u obuci i stvaranju uslova za stvaralačku aktivnost vojnika. Iskustvo, inteligencija, profesionalna osposobljenost — stručnost, politički i moralni kvaliteti, širina opšte i pedagoško-andragoške kulture i motivisanost za vojni poziv su u neposrednoj korelaciji sa zahtevom stvaralačke aktivnosti u obuci. Činjenica da se intelektualna sposobnost (inteligencija), najčešće definiše, kao složena sposobnost koja se manifestuje kao snalaženje u novim, nedoživljenim situacijama, to je pri izboru kandidata za vojne škole od izvanrednog značaja određivanja koeficijenta inteligencije kandidata.

Naravno da inteligencija sama po sebi nije dovoljna, bez drugih kvaliteta.¹² Opšta kultura, a u sklopu nje opšte obrazovanje starešina, predstavljaju bitnu pretpostavku njihovog stvaralačkog odnosa prema problemima i pojavama u miru, a posebno u borbenim dejstvima. Široko opšte obrazovanje, uključujući opštevojne elemente shvaćene u najširem smislu, postaje sve više odlučujuće za sve profile starešina. Danas, a ubuduće još više će rasti značaj opšteg obrazovanja i široke opštevojne kulture, jer bez njega će se starešina teško moći snaći u lancu složenih situacija i događaja koje donose borbena dejstva u uslovima opštenarodne odbrane. Teorijska saznanja dobijaju daleko veći značaj, a sve pojave vezane za fizionomiju borbenih dejstava, pa i problemi tzv. »sitne taktike« i borbene obuke nužno će se morati dublje saznavati. Nije dovoljno samo »rezimirati praksu«, niti iznositi »gotove istine« — već ih istovremeno dokazivati, argumentovati, jer se samo tako mogu uspešno primeniti na druge situacije. Iz ovako

¹² Inteligencija se sve više objašnjava ne kao neka opšta sposobnost, već kao zbir relativno velikog broja faktora (preko 50), a najčešće se navode dve grupe: sposobnost pamćenja, i znatno važnija grupa — sposobnost mišljenja. Sposobnosti mišljenja (kognitivna, sposobnost ocenjivanja, a naročito produktivno mišljenje) veoma su značajni za stvaralačku aktivnost.

koncipiranih mentalnih i kognitivnih sadržaja znatno će lakše »izra-
sti« i neophodni psihološkomoralni kvaliteti — stvaralaštvo, inicija-
tiva, odgovornost, samostalnost i sl.

Potreba stvaralaštva u pozivu starešine je danas toliko funda-
mentalna da svi stvrđnuti recidivi prošlosti moraju omekšati, jer sta-
rešina i sam mora biti stvaralački aktivan, a sa druge strane on je taj
koji razvija stvaralačke kvalitete kod drugih — potčinjenih starešina
i vojnika. Da bi starešina delovao stvaralački on mora voditi računa i
posedovati bar sledeće:

— opštu, primarnu sliku fizionomije borbenih dejstava u uslo-
vima koncepcije opštenarodne odbrane, i na osnovu takve vizije
jasnu sliku o opštim ciljevima obuke i vaspitanja, stvarne ciljeve i za-
datke pojedinih etapa obuke i svakog predmeta u svom rodu-službi;

— da dosledno, principijelno i disciplinovano koristi i veruje u sop-
stvene snage i sposobnosti, jer osnov za verovanje drugima treba da
bude sopstveno uverenje;

— da prema potčinjenima i vojnicima gaji međusobno poverenje, da
je prijemčiv na njihove ideje i predloge, komunikativan i otvoren;

— da ima razvijeno osećanje sigurnosti, rizika i odgovornosti za svoje
postupke u obuci i vaspitanju;

— da stalno prati i usavršava svoju opštu kulturu i saznanje, da bude
spreman da uči i od mladih, ponekad i od vojnika.

Istovremeno, među najveće prepreke stvaralačke aktivnosti mogu se
ubrajati: stereotipno mišljenje, neosetljivost na probleme i nepozna-
vanje jedinice i potčinjenih.

Profili starešina će verovatno, biti sve polivalentniji i širi, kako
zbog dinamičnosti i složenosti borbenih dejstava — u kojima npr. ar-
tiljerac može doći u situaciju da dejstvuje kao pešadinac, partizan,
diverzant ili padobranac, tako i zbog mogućnosti zamene kadrova,
naročito u borbi (gubici). Koncepcija opštenarodne odbrane je, kao
što je poznato, izraz podruštvljavanja funkcije odbrane zemlje, stoga
i poziv starešine, bez obzira na značaj i postulate uske vojnostručne
osposobljenosti, dobija sve više i atribute društveno-političkog radni-
ka, te se vojni starešina neće moći smatrati kao samo uskoprofesio-
nalni vojnik u klasičnom smislu reči. Pored vojnostručnog znanja,
starešina treba sve više da ovlada i društveno-političkim, društveno-
ekonomskim i drugim obrazovnim vrednostima.¹³

¹³ Uvidajući značaj širokog opšteg obrazovanja u novim nastavnim plano-
vima i programima vojnih škola, opšteobrazovni predmeti su zauzeli značajno
mesto. Tako, npr. u srednjim vojnim školama, u odnosu na stare programe,

Stvaralačka aktivnost ne bi bila moguća bez vojnostručne osposobljenosti. Stvaralačko delovanje starešina u miru i u ratu pretpostavlja veoma solidnu stručnost kao bazu za takvo stvaralačko ispoljavanje. Međutim, samo vojnostručna osposobljenost nije dovoljna. Vojnostručna znanja i veštine, pogotovo ako su samo »zbir činjenica« i enciklopedijski naučene, ne mogu biti jedina osnova za stvaralačku primenu. Isto tako, treba stalno imati u vidu činjenicu da »starešina mora da ima sve one borbene kvalitete koje želi vaspitanjem da prenese na potčinjene«. ¹⁴

Za nastavničku funkciju starešina, za funkciju organizatora i realizatora obuke i vaspitanja sa vojnicima, nisu dovoljna samo stručna znanja i veštine. Dok je vojna nastava bila na relativno niskom nivou, dok je njen glavni sadržaj bio »sticanje veština«, a lično iskustvo jedino merilo metodike obuke, tada nisu ni bila naročito potrebna pedagoško-andragoška, metodička i psihološka znanja. Aktuelnost pedagoško-andragoškog, psihološkog i metodičkog obrazovanja starešina je već duže vreme jedno od značajnih pitanja, kada je reč o rezultatima u obuci i vaspitanju. Ali, ni danas to pitanje nije rešeno na zadovoljavajući način. ¹⁵

Starešina-nastavnik je kreator stvaralačkog odnosa prema obuci i vaspitanju, on objedinjuje naredbodavno-komandnu, nastavničku i vaspitačku funkciju, a vojnici su ne samo subjekti u procesu obuke već i potčinjeni starešini. Zakonske prerogative starešina automatski stiče postavljanjem na dužnost. U prošlosti se autoritet starešine bazirao na slepoj potčinjenosti, autoritetu prinude i bezgraničnom pokoravanju vojnika. Starešina se smatrao nepogrešivim. U NOR-u starešine su izrasle od najboljih ljudi — koji su došli na čelo jedinice na osnovu svojih istinskih kvaliteta, i koje je kao takve jedinica prihvatila. Starešina u miru, treba da se tek izbori da bi stekao ugled i prestiž i da ga jedinica i stvarno prihvati kao svog starešinu. To će zavisiti od njegovih ličnih kvaliteta, brige o svojoj jedinici, načina rukovođenja, stručnosti i dr. Često se novi tip autoriteta starešine naziva »racionalni moralno-politički autoritet«. ¹⁶

vreme za izučavanje opšteobrazovnih predmeta je povećano za oko 2,5 puta. U ove predmete su integrisani i opštevojni elementi — a predmeti su zadržali opšteobrazovni karakter.

¹⁴ Grupa autora, *Osnovi vojne pedagogije* (prevod s ruskog), str. 28, u ediciji »Problemi obuke i vaspitanja« — str. 15, Beograd, 1965.

¹⁵ U novim nastavnim planovima i programima za ovaj deo obrazovanja u vojnim školama predviđao je po 70—100 časova (u srednjim vojnim školama i vojnim akademijama), što je očigledno nedovoljno.

¹⁶ Puk. M. Ibrahimpašić, *Moral armije*, str. 246., izdanje Narodne armije, Beograd, 1967.

Zakonski prerogativi, koje starešina poseduje, izraz su složene organizacije oružanih snaga i njihove funkcije. Dosta često, dakako opravdano, isticao se negativan uticaj ovih prerogativa na obuku i vaspitanje. Međutim, ovaj uticaj može biti i veoma pozitivan. Starešina je odgovoran za celokupnu delatnost i borbenu gotovost svoje jedinice, te ako shvata da je obuka i vaspitanje najvažniji činilac celokupnog stanja i borbene gotovosti, on će sve ostale aktivnosti tako sinhronizovati i organizovati da sve, na ovaj ili onaj način, doprinosi ciljevima obuke i vaspitanja. Koordinaciju i jedinstvo pogleda ne samo u obuci već i van nje starešina može uskladiti jer je odgovoran za celokupno stanje jedinice. Međutim, ako se autoritet u obuci i van nje stiče snagom zakonskih ovlašćenja, ličnom vlašću, a ne stručnošću i pedagoškim postupcima i merama — tada takav starešina ima samo formalni, ali ne i stvarni autoritet. Za stvaralačku aktivnost vojnika u obuci presudan je stav starešine — nastavnika, jer od njega, najvećim delom zavisi da li će biti stvoreni povoljni uslovi i klima za angažovanje snaga i sposobnosti svakog vojnika u obuci i van nje.

Potpukovnik
Dorđe STANIĆ